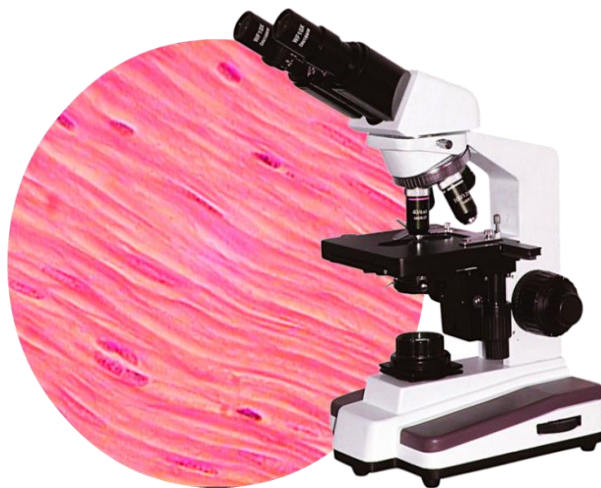

Т.В. Тітєвська, А.К. Куліченко, Т.С. Громоковська

ЛАТИНСЬКА МОВА ТА МЕДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ.

ГІСТОЛОГІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК
для самостійної роботи
студентів I курсу медичних факультетів
спеціальностей 222 “Медицина” та 228 “Педіатрія”

**Запоріжжя
2019**

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА ГІСТОЛОГІЇ, ЦИТОЛОГІЇ ТА ЕМБРІОЛОГІЇ**

Т.В. Тітєвська, А.К. Куліченко, Т.С. Громоковська

**ЛАТИНСЬКА МОВА
ТА МЕДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ.**

ГІСТОЛОГІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

для самостійної роботи
студентів I курсу медичних факультетів
спеціальностей 222 “Медицина” та 228 “Педіатрія”

**Запоріжжя
2019**

УДК 811.124:611-018](075.8)

T45

*Навчальний посібник рекомендовано до видання
Центральною методичною радою
Запорізького державного медичного університету
(протокол № 3 від 28 лютого 2019 р.)*

Рецензенти:

А.О. Світлицький – канд. мед. наук, доцент, доцент кафедри анатомії людини, оперативної хірургії та топографічної анатомії Запорізького державного медичного університету.

Р.Г. Шрамко – канд. філол. наук, доцент кафедри англійської та німецької філології Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Автори-укладачі:

Т.В. Тітієвська – старший викладач кафедри іноземних мов Запорізького державного медичного університету.

А.К. Куліченко – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов Запорізького державного медичного університету.

Т.С. Громоковська – канд. мед. наук, асистент кафедри гістології, цитології та ембріології Запорізького державного медичного університету.

Тітієвська Т.В.

T45

Латинська мова та медична термінологія. Гістологічна термінологія : навч. посіб. для самост. роботи студ. I курсу мед. ф-тів спец. 222 “Медицина” та 228 “Педіатрія” / авт.-уклад. Т.В. Тітієвська, А.К. Куліченко, Т.С. Громоковська. – Запоріжжя, 2019. – 79 с.

Навчальний посібник призначено для самостійної роботи студентів I курсу медичних факультетів спеціальностей “Медицина” та “Педіатрія”. Увесь навчальний матеріал відібрано відповідно до міжнародної анатомо-гістологічної номенклатури і узгоджено з кафедрою гістології, цитології та ембріології ЗДМУ.

УДК 811.124:611-018](075.8)

©Тітієвська Т.В., Куліченко А.К., Громоковська Т.С., 2019
©ЗДМУ, 2019

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Іменник. Загальні відомості.....	6
Структура гістологічного терміну. Узгоджене та неузгоджене означення.....	8
Прикметник. Загальні відомості.....	9
Іменники I відміни.....	16
Іменники II відміни.....	19
Іменники III відміни.....	22
Іменники IV та V відмін.....	27
Вправи для повторення вивченого лексико-граматичного матеріалу.....	29
Додатки	31
Список використаної та рекомендованої літератури.....	78

ПЕРЕДМОВА

In via est in medicina via sine lingua Latina. –

Немає шляху в медицині без латинської мови.

Медичну термінологію, з основами якої належить ознайомитися у процесі вивчення латинської мови у вищому навчальному закладі МОЗ України, представлено трьома основними розділами:

1. *анатомічна і гістологічна термінологія*. Вона містить назви анатомічних і гістологічних утворень. Єдину “Міжнародну анатомічну номенклатуру” (Nomina anatomica), прийняту у 1955 р. в Парижі, укладено повністю латинською мовою. Створена також єдина гістологічна номенклатура, затверджена на 9-му Міжнародному конгресі у Ленінграді (1970) – нині Санкт-Петербурзі, вдосконалена на Міжнародному конгресі анатомів у Кіото. Її було опубліковано у 2008 р. у видавництві Wolters Kluwer Health (США). На цьому ж конгресі було також створено Федеральний міжнародний комітет з анатомічної термінології. За необхідності створення нових термінів і перекладу їх національними мовами рекомендовано використовувати латиномовний варіант термінів, а не англomовний. У 2010 р. вийшов друком навчальний посібник “Гістологічна термінологія. Міжнародні терміни з цитології та гістології людини”. (за ред. Ю.Б. Чайковського та О.Д. Луцика);

2. *клінічна термінологія*. Цей розділ займається вивченням різних хвороб, патологічних явищ, симптомів тощо. У клінічній термінології переважає лексика давньогрецької мови – на відміну від анатомічної й гістологічної номенклатури, де, головним чином, використовують латину;

3. *фармацевтична термінологія*. Цей розділ пов’язано з назвами лікарських форм, лікарських засобів, лікарських рослин, хімічною номенклатурою тощо.

Отже, медична освіта нерозривно пов’язана з вивченням специфічної фахової термінології. Важко собі уявити лікарів без таких професійних і інтернаціональних термінів як “реанімація”, “перфорація”, “рецидив”, “клініка”, “наркоз”, “діагноз”, “операція” тощо.

Навчальний посібник із дисципліни “Латинська мова та медична термінологія” складено колективом авторів двох кафедр – кафедри іноземних мов та кафедри гістології, цитології та ембріології Запорізького державного медичного університету. Представлену навчально-методичну працю призначено для студентів I курсу медичних факультетів спеціальностей 222 “Медицина” та 228 “Педіатрія”, які мають розуміти, свідомо і грамотно застосовувати медичні терміни анатоמו-гістологічного спрямування.

Посібник складається з передмови, теоретичного матеріалу з вправами на закріплення, списку використаної та рекомендованої літератури, додатків (базового довідника з фонетики та граматики латинської мови; найпоширеніших грецьких префіксів; порівняльної таблиці грецьких/латинських суфіксів прикметників; латинсько-українського словника; українсько-латинського словника). Теоретичний матеріал та вправи підібрано та побудовано так, щоб розкрити лексико-граматичну тему, ілюструвати теоретичні положення, сприяти формуванню навичок володіння спеціальною гістологічною термінологією.

Рекомендуємо використовувати цю навчально-методичну працю для самостійної роботи студентів I курсу медичних факультетів спеціальностей 222 “Медицина” та 228 “Педіатрія” під час таких змістових модулів: “Змістовий модуль 1. Фонетика. Структура анатоמו-гістологічних термінів”, “Змістовий модуль 2. Системне вивчення іменників і прикметників як засіб побудови анатоמו-гістологічних термінів”, “Змістовий модуль 3. Системне вивчення іменників III, IV, V відмін іменників та прикметників III відміни, а також ступенів порівняння прикметників у медичній термінології” у межах робочої програми навчальної дисципліни “Латинська мова та медична термінологія” для студентів I курсу вищезазначених спеціальностей.

Навчальний посібник з гістологічної термінології є додатковою навчально-методичною працею до основного підручника з латинської мови та медичної термінології за загальною редакцією Л.Ю. Смольської.

ІМЕННИК.

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Словникова форма іменника

Словникова форма іменника складається з трьох частин:

- 1) форма називного відмінку;
- 2) закінчення родового відмінку;
- 3) рід.

Напр.: cellula, ae f

Н.В.! Іноді закінчення родового відмінку зазначене з частиною основи.

Напр.: arbor, oris f

Рід

Латинська мова, як і українська має три роди:

чоловічий рід	– genus masculīnum (m);
жіночий рід	– genus feminīnum (f);
середній рід	– genus neutrum (n).

У словниках рід позначено *скорочено* за допомогою початкової літери. Рід латинського слова часто може не співпадати з родом українського слова-перекладу.

Напр.: vertebra, ae **f** – хребець **ч.р.**

cavum, i **n** – порожнина **ж.р.**

Н.В.! Для порівняння: ligamentum, i **n** (лат.); зв'язка **ж.р.** (укр.); ligament, **m** (франц.); el ligamento, **m** (ісп.)

Число

Слова латинської мови мають граматичну категорію числа, що представлено:

одниною	– numerus singularis;
множиною	– numerus pluralis.

Відмінок

У латинській мові є 5 відмінків. Вони відрізняються закінченнями родового відмінку однини.

Відмінок	1	2	3	4	5
Закінчення (р.в.)	-ae	-i	-is	-us	-ei

Основа іменника

Основу іменника майже завжди можна визначити за формою родового відмінка, якщо відкинути його закінчення.

Напр.: *cellula*, ae f – основа *cellul-*

arbor, oris f – основа *arbor-*

Особливе значення родовий відмінок набуває під час визначення основи більшості іменників третьої відміни.

Основу іменників необхідно визначати:

- 1) для відмінювання іменників;
- 2) для утворення прикметників від іменників;
- 3) для утворення клінічних термінів.

Усі іменники розподіляються за відмінами таким чином: до I та V відмін належать іменники жіночого роду, до II та IV – чоловічого і середнього роду, а до III – іменники усіх трьох родів.

I відміна f	II відміна m n	III відміна m f n	IV відміна m n	V відміна f
----------------	-------------------	----------------------	-------------------	----------------

Граматичний рід іменників визначається за закінченням називного відмінка однини. Усі іменники II та IV відмін із закінченням у називному відмінку однини -us – чоловічого роду, а іменники II відміни на -um та IV на -i – середнього роду.

ВПРАВИ

1. Визначте відміну іменників:

1. cisterna, ae f;	4. tunica, ae f;	7. limbus, i m;
2. ligamentum, i n;	5. mitosis, is f;	8. os, ossis n;
3. sanguis, inis m;	6. textus, us m;	9. palatum, i n.

2. Визначте рід іменників:

1. ductus, us;	4. fibrilla, ae;	7. granulum, i;
2. concha, ae;	5. epithelium, i;	8. aqua, ae;
3. genu, us;	6. nucleus, i;	9. pilus, i.

3. Визначте основу іменників:

1. fovea, foveae f;	5. eminentia, eminentiae f;
2. facies, faciēi f;	6. manubrium, manubrii n;
3. regio, regionis f;	7. extremitas, extremitatis f;
4. truncus, trunci m;	8. cartilago, cartilaginis f.

СТРУКТУРА ГІСТОЛОГІЧНОГО ТЕРМІНУ.

УЗГОДЖЕНЕ ТА НЕУЗГОДЖЕНЕ ОЗНАЧЕННЯ

Означення – це залежне слово, що відповідає на питання: який? чий? котрий?

Існує два види означень: узгоджене означення та неузгоджене означення.

Узгоджене означення виражене прикметниками, дієприкметниками та порядковими числівниками, які узгоджується з певним іменником в роді, числі і відмінку.

Напр.: однокрапельний адипоцит;

полярне тіло

Неузгоджене означення виражене іменником у родовому відмінку, що визначає інший іменник.

Напр.: плазма крові.

Отже, для того щоб правильно побудувати й перекласти гістологічний термін з української мови латиною і навпаки, щоб зрозуміти точний сенс терміну латинською мовою та перекласти його українською, необхідно щоразу враховувати граматичні категорії іменника та прикметника, а саме: рід, число та відмінок.

ВПРАВИ

1. Перекладіть гістологічні терміни латинською мовою:

1. корінь зуба;	4. волокно тканини;
2. верхівка легені;	5. залоза шлунка;
3. хрящ трахеї;	6. залоза кореня язика.

2. Перекладіть гістологічні терміни українською мовою:

1. plasma sanguinis;	4. cisterna nucleolemmae;
2. stratum endometrii;	5. capitulum spermatozoidi;
3. diaphragma pori;	6. plasma lymphae.

ПРИКМЕТНИК.

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

У латинській мові прикметники поділяються на дві групи:

- прикметники I та II відміни;
- прикметники III відміни.

У IV та V відмінах прикметників немає. Більшість латинських прикметників, як й українських, мають своє родове закінчення.

Прикметники I та II відміни представлено 3 родовими закінченнями:

-us, -er	–	для чоловічого роду
-a	–	для жіночого роду
-um	–	для середнього роду

Більшість прикметників III відміни мають два родових закінчення:

- is – для чоловічого і жіночого роду;

- е – для середнього роду.

Словникова форма прикметників

Словникова форма прикметників I та II відмін складається з трьох частин:

- 1) повна форма чоловічого роду у називному відмінку однини;
- 2) закінчення жіночого роду;
- 3) закінчення середнього роду.

Напр.: longus, a, um (longus, longa, longum)

Словникова форма прикметників III відміни складається з двох частин:

- 1) повна та однакова форма чоловічого і жіночого роду;
- 2) закінчення середнього роду.

Напр.: lateralis, e (lateralis, laterale)

Ступені порівняння прикметників

У латинській мові якісні мають три ступені порівняння:

- звичайний ступінь – gradus positivus;
- вищий ступінь – gradus comparativus;
- найвищий ступінь – gradus superlativus.

Вищий ступінь утворюється за допомогою додаванням до основи прикметника суфіксу -ior для чоловічого й жіночого роду та суфіксу -ius для середнього роду. Прикметники вищого ступеня відмінюються за III відміною.

Найвищий ступінь у більшості прикметників утворюється за допомогою додаванням до основи суфікса -issim- та родових закінчень -us, -a, -um. Прикметники у найвищому ступені відмінюються за I та II відмінами.

<i>gradus positivus</i>	<i>gradus comparativus</i>	<i>gradus superlativus</i>
latus, a, um	lterior, lterior	latissimus, a, um
brevis, e	brevior, brevius	brevissimus, a, us
simplex, simplicis	simplicior, simplicius	simplicissimus, a, um

Неправильні ступені порівняння

Деякі прикметники утворюють ступені порівняння неправильно або від різних основ. До них належать прикметники “великий” та “малий”.

gradus positivus	gradus comparativus	gradus superlativus
magnus, a, um	major, majus	maximus, a, um
parvus, a, um	minor, minus	minimus, a, um

Недостатні ступені порівняння

У деяких прикметників відсутній звичайний ступінь. До них належать прикметники зі значенням простору: “передній”, “задній”, “нижній”, “верхній”.

Anterior, anterior – передній.

Posterior, posterior – задній.

Superior, superior – верхній.

Inferior, inferior – нижній.

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

Прикметники I групи:

accessorius, a, um – додатковий;

adiposus, a, um - жирний, жировий;

aorticus, a, um – аортальний;

azurophilicus, a, um – азурофільний;

basophilicus, a, um – базофільний;

capsulatus, a, um – капсулярний;

cardiacus, a, um – серцевий;

cartilagineus, a, um – хрящовий;

cavernosus, a, um – печеристий;

ciliatus, a, um – війчастий;

collagenosus, a, um – колагеновий;

compactus, a, um – щільний;

compositus, a, um – складний;
connectives, a, um – з'єднувальний;
cornificatus, a, um – роговий;
cuboideus, a, um – кубовидний;
cytoplasmaticus, a, um – цитоплазматический;
digestorius, a, um – травний;
durus, a, um – твердий;
elasticus, a, um – еластичний;
endocrinus, a, um – ендокринний;
endoplasmaticus, a, um – ендоплазматичний;
excretorius, a, um – екскреторний;
externus, a, um – зовнішній;
fibrosus, a, um – фіброзний, волокнистий;
frondosus, a, um – гіллястий;
fuscus, a, um – темний, бурий;
germinativus, a, um – гермінативний;
granulosus, a, um – зернистий;
hyalinus, a, um – гіаліновий;
intermedius, a, um – середній, проміжний;
internus, a, um – внутрішній;
lamellosus, a, um – пластинчастий;
laxus, a, um – пухкий;
lymphaticus, a, um – лімфатичний;
magnus, a, um – великий;
medius, a, um – середній;
membranaceus, a, um – перетинчастий;
mucosus, a, um – слизовий;
myelinatus, a, um – мієліновий;
myeloideus, a, um – мієлоїдний;
nervosus, a, um – нервовий;

neutrophilicus, a, um – нейрофільний;
neurosecretorius, a, um – нейросекреторний;
neurotendineus, a, um – нейросухожильний;
osseus, a, um – кістковий;
parvus, a, um – малий;
pellucidus, a, um – прозорий;
pigmentosus, a, um – пігментний;
planus, a, um – плоский;
profundus, a, um – глибокий;
proprius, a, um – власний;
respiratorius, a, um – дихальний;
ruber, bra, brum – червоний;
sanguineus, a, um – кривавий;
secretorius, a, um – секреторний;
squamosus, a, um – лускатий;
striatus, a, um – смугастий;
submucosus, a, um – підслизовий;
tendineus, a, um – сухожильний;
venosus, a, um – венозний.

Прикметники II групи:

abdominalis, e – черевний;
adventitalis, e – поверхневий, зовнішній;
articularis, e – суглобовий;
basalis, e – базальний, той, що стосується основи;
bronchialis, e – бронхіальний, той, що належить до бронху;
capsularis, e – капсулярний;
cellularis, e – клітинний;
cerebralis, e – мозковий, церебральний, той, що стосується великого
мозку;

circumferentialis, e – навколишній;
columnaris, e – стовпчастий;
cojungens, ntis – з'єднуючий;
corticalis, e – корковий;
deferens, ntis – сім'явивідний;
fetalis, e – плодовий;
follicularis, e – фолікулярний, бульбашковий;
glandularis, e – залозистий;
intercellularis, e – міжклітинний;
juvenilis, e – юнацький, молодий;
laevis, e – лисий;
lamellaris, e – плівковий, пластинчастий;
lateralis, e – латеральний, бічний;
limitans, ntis – межуючий;
mitochondrialis, e – мітохондріальний;
muscularis, e – м'язовий;
neuromuscularis, e – нервово-м'язовий;
nuclearis, e – ядерний;
occludens, ntis – замкнутий;
parietalis, e – тім'яний, пристінковий;
perivascularis, e – періваскулярний, околосудинний;
principalis, e – основний;
proximalis, e – проксимальний, найближчий до тулуба;
reticularis, e – ретикулярний;
skeletalis, e – структурний;
segmentonuclearis, e – сегментоядерний;
simplex, icis – простий;
superficialis, e – поверхневий;
transitionalis, e – проміжний, непостійний;

vascularis, e – судинний;

vestibularis, e – вестибулярний.

Узгоджене означення

У гістологічній термінології узгоджене означення виражене прикметником, який узгоджується з означальним словом, тобто з іменником, у роді, числі й відмінку. В латинській мові означення, виражене прикметником, зазвичай стоїть після іменника, у той час як в українській мові навпаки. Отже, принцип узгодження прикметника з іменником в українській мові і в латинській однакові, а порядок слів – різний.

Узгодити прикметник “зовнішній” з іменником “поверхня” – означає узгодити їх за родом, числом й відмінком. Цей термін є словосполученням у називному відмінку однини. Узгодження прикметника з іменником в таких термінах латинської мови необхідно проводити в певній послідовності:

1. згадати словникову форму іменника;
2. написати його у називному відмінку однини;
3. визначити його рід;
4. згадати словникову форму прикметника;
5. написати поруч з іменником прикметник у тому роді, який відповідає роду іменника.

Як приклад наведемо термін “зовнішня поверхня”, дотримуючись усіх правил:

1. словникова форма іменника “поверхня” – *facies, ēi f*;
2. називний відмінок однини – *facies*;
3. це іменник жіночого роду;
4. словникова форма прикметника “зовнішній” – *externus, a, um* – *externa (f)*
5. *facies externa*

Під час узгодження прикметника з іменником слід пам’ятати, що їх відміни можуть не співпадати.

ВПРАВИ

1. Перекладіть гістологічні терміни латинською мовою:

1. тверде піднебіння;
2. нервова тканина;
3. судинна порожнина;
4. основна оболонка;
5. зовнішня і внутрішня мітохондріальна мембрана;
6. лімфоцит великий, малий, середній.

2. Перекладіть гістологічні терміни українською мовою:

1. glandula composite;
2. epithelium glandulare;
3. neuronum secrelorium;
4. sulcus spiralis;
5. porus gustatorius;
6. apparatus reticularis internus;
7. cyclus cellularis;
8. erythrocytus rericulatus.

ІМЕННИКИ І ВІДМІНИ

До I відміни належать іменники жіночого роду, що мають у родовому відмінку однини закінчення -ae, а у називному відмінку -a.

Відмінкові закінчення

	<i>Sing.</i>	<i>Pl.</i>
<i>Nom.</i>	-a	-ae
<i>Gen.</i>	-a	-ārum

За I відміною відмінюються прикметники жіночого роду, з закінченням -a у називному відмінку однини. Напр.: palatina externa. Під час відмінювання іменників та прикметників відмінкові закінчення приєднуються до їх основ.

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

Іменники I відміни:

ampulla, ae f – ампула;
arteriola, ae f – артеріола;
bursa, ae f – сумка;
camera, ae f – камера;
cellula, ae f – клітина, комірка;
cisterna, ae f – цистерна (водойма);
concha, ae f – раковина;
crista, ae f – гребінь;
fibra, ae f – волокно;
fibrilla, ae f – волоконце;
grandula, ae f – залоза;
glia, ae f – глія, комплекс допоміжних клітин нервової тканини;
incisura, ae f – вирізка;
lamella, ae f – пластинка, плівка;
lamina, ae, f – пластинка;
lingua, ae f – язик;
lympha, ae f – лімфа;
membrana, ae f – мембрана, перетинка;
mitochondria, ae f – мітохондрія;
stria, ae f – смужка, смуга;
substantia, ae f – речовина;
tela, ae f – основа;
tuba, ae f – труба;
tunica, ae f – оболонка;
vagina, ae f – піхва;
zona, ae f – зона;
zonula, ae f – поясок.

ВПРАВИ

1. Перекладіть гістологічні терміни латинською мовою:

А.

1. з'єднання;
2. мікрофібрили;
3. мітохондрії;
4. волокна;
5. клітини;
6. пластиночки.

Б.

1. ядерна сумка;
2. пігментні клітини;
3. нейросекреторна речовина;
4. мембрана гліальної клітини або просто клітини;
5. еластичні волокна;
6. слізна залоза;
7. кісткова пластина;
8. слизова оболонка;
9. цистерна нуклеолеми.

2. Перекладіть гістологічні терміни українською мовою:

1. *plica tunicae mucosae*;
2. *vesicula lucida*;
3. *lamina propria mucosae*;
4. *zona adipose*;
5. *fibrae collagenosae*;
6. *lamellae osseae*;
7. *substantia intercellularis*;
8. *stria vascularis*;
9. *zonula occludens*;
10. *cellulae pigmentosae*.

ІМЕННИКИ II ВІДМІНИ

До II відміни належать іменники чоловічого і середнього роду, що закінчуються у родовому відмінку однини на -i. У називному відмінку однини іменники чоловічого роду закінчуються на -us або -er, а середнього – на -um або -on (грецького походження).

Напр.: nucleus, i m – ядро;
ovum, i n – яйце.

Відмінкові закінчення

	<i>Sing.</i>		<i>Pl.</i>	
	m	n	m	n
<i>Nom.</i>	-us, -er	-um, -on	-i	-a
<i>Gen.</i>	-i	-i	-ōrum	-ōrum

Особливість слів середнього роду

Іменники середнього роду у всіх відмінах мають у називному відмінку множини закінчення “a”.

II відміну також використовують для прикметників чоловічого роду з закінченням -us, -er і середнього роду з закінченням у називному відмінку однини.

Напр.: latus, latum.

У більшості прикметників на -er голосна “e” зберігається тільки у називному відмінку однини чоловічого роду; у всіх непрямих відмінках, а також у жіночому і середньому родах вона випадає. Тому у словниковій формі цих прикметників перед закінченням жіночого і середнього роду пишуть кінець основи.

Напр.: ruber, bra, brum. (Liber, libera, liberum; asper, aspera, asperum).

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

Іменники II відміни:

annulus, i m – кільце;

canaliculus, i m – каналець;

centriolum, i n – центріоль;

centrum, i n – центр;

chorion, i n – хоріон;

chromatinum, i n – хроматин;

cilium, i n – вія;

corpusculum, i n – тільце;

cyclus, i m – цикл;

endoosteum, i n – ендост, окістя, що вистилає кістку з боку кісткової порожнини;

epithelium, i n – епітелій;

fasciculus, i m – пучок;

filamentum, i n – ниточка;

flagellum, i n – джгутик;

granulum, i n – гранула, крупинка;

infundibulum, i n – лійка;

labium, i n – губа;

ligamentum, i n – зв'язка;

limbus, i m – лімб;

lymphocytus, i m – лімфоцит;

microtubulus, i m – мікротрубочка;

musculus, i m – м'яз;

myocytus, i m – міоцит;

neuron, i n – нейрон;

nucleolus, i m – ядереце;

nucleus, i m – ядро;

ovum, i n – яйце, яйцеклітина;

palatum, i n – небо;
periosteum, i n – окістя;
pilus, i m – волосся;
porus, i m – отвір, пора;
ramus, i m – гілка;
reticulum, i n – мережа;
spermatozoidus, i m – сперматозоїд;
stratum, i n – шар;
tubulus, i m – трубочка;
uterus, i m – матка;
ventriculus, i m – шлуночок, шлунок;
vincuum, i n – ланцюжок.

ВПРАВИ

1. Перекладіть гістологічні терміни латинською мовою:

А.

1. пори;
2. мікротубули;
3. гранули;
4. тендіоцити;
5. епітелії;
6. нерви;
7. зв'язки.

Б.

1. клітинний цикл;
2. гіллястий хоріон;
3. базальний шар;
4. шар ендометрія;
5. судинна порожнина;
6. азурофільна гранула;

7. ретикулярний еритроцит;
8. кістковий каналець;
9. нервове тільце;
10. внутрішня цибулина.

2. Перекладіть гістологічні терміни українською мовою:

1. reticulum endoplasmaticum granulorum;
2. pori nucleares;
3. annulus pori;
4. cyclus cellularis;
5. filamentum axiale;
6. corpusculum residuale;
7. chorion frondosum;
8. vincuum nucleare;
9. fusus neurotendineus;
10. lymphocytus, magnus, parvus, medius;
11. erythroblastus acidophilicus;
12. neuron secretorium;
13. nucleolus accessorius;
14. centrum ossificationis;
15. stratum germinativum.

ІМЕННИКИ ІІІ ВІДМІНИ

До ІІІ відміни належать іменники всіх трьох родів, які мають у родовому відмінку однини закінчення -is. У називному відмінку однини їх закінчення різні. Основу іменників ІІІ відміни можна визначити за формою родового відмінка, якщо від нього відокремити закінчення -is.

У ІІІ відміні відсутня єдність у відмінкових закінченнях. У зв'язку з цим ІІІ відміна має три типи:

- приголосний (основний);
- змішаний;

- ГОЛОСНИЙ.

Приголосний тип

До приголосного типу належать нерівноскладні іменники трьох родів, основа яких закінчується на один приголосний. Нерівноскладними називаються іменники, що мають у родовому відмінку однини на один склад більше, ніж у називному. Напр.: *corpus, corporis*.

Відмінкові закінчення

	<i>Sing.</i>			<i>Pl.</i>		
	m	f	n	m	f	n
<i>Nom.</i>	різні			-es		-a
<i>Gen.</i>	-is			-um		

За цим типом відмінюються прикметники у вищому ступені.

	<i>Sing.</i>			<i>Pl.</i>		
	m	f	n	m	f	n
<i>Nom.</i>	major		majus	major-es		major-a
<i>Gen.</i>	major-is			major-um		

Змішаний тип

До змішаного типу належать:

- 1) нерівноскладовні іменники трьох родів, основа яких закінчується на дві або три приголосні. Напр.: *os, ossis n; dens, dentis m; pars, parties f*;
- 2) рівноскладні іменники з закінченням *-is* у називному і родовому відмінках однини. Наприклад: *canalis, canalis m*.

Відмінкові закінчення

	<i>Sing.</i>			<i>Pl.</i>		
	m	f	n	m	f	n
<i>Nom.</i>	різні			-es		-a
<i>Gen.</i>	-is			-ium		

Голосний тип

До голосного типу належать іменники середнього роду з такими закінченнями у називному відмінку однини: -e, -al, -ar.

Відмінкові закінчення

	<i>Sing.</i>			<i>Pl.</i>		
	m	f	n	m	f	n
<i>Nom.</i>	різні			-es		-ia
<i>Gen.</i>	-is			-ium		

За цим типом відмінюються прикметники III відміни з двома закінченнями (напр.: *frontalis*, e) та прикметники з одним родовим закінченням (напр.: *biceps*, *bicipitis*), основа яких визначають за родовим відмінком однини. Основу прикметників з двома закінченнями визначають за формою чоловічого і жіночого роду, якщо відкинути закінчення -is.

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

Іменники III відміни:

apex, *icis* m – верхівка, кінчик;

arbor, *oris* f – дерево;

axis, *is* m – вісь, другий шийний хребець;

axonema, *atis* n – аксонема, цитолема аксона;

calyx, *ycis* m – чашка, чашечка;

cartilago, *inis* f – хрящ;

cavitas, *atis* f – порожнина;

cervix, *icis* f – шия, шийка;

corpus, *oris* n – тіло;

cortex, *icis* m – кора, коркова речовина;

dens, *ntis* m – зуб;

diaphragma, atis n – діафрагма, грудочеревна перепона;
divisio, onis f – поділ, розділ;
functio, onis f – дія, функція, виконання, обов'язок;
glomus, eris n – клубок (клубочок), глобус;
inclusio, onis f – включення;
mater, tris f – мати, мозкова оболонка;
matrix, icis f – ложе, основа;
mitosis, is f – мітоз;
os, oris n – рот;
os, ossis n – кістка;
ossificatio, onis f – окостеніння, осифікація;
paries, etis m – стіна, стінка;
pars, partis f – частина, сторона;
pes, pedis m – стопа, нога;
plasma, atis n – плазма;
portio, onis f – частина, відділ;
radix, icis f – корінь, корінець;
regio, onis f – область;
rete, is n – мережа, сітка;
sanguinis, inis m – кров;
secretio, onis f – секреція;
soma, atis n – тіло;
synapsis, is f – синапс, з'єднання нервових клітин;
tendo, inis m – сухожилля;
terminatio, onis f – кінець, закінчення;
ureter, eris m – сечовід;
vas, vasis n – судина;
venter, ntris m – черевце, черево, живіт.

ВПРАВИ

1. Перекладіть гістологічні терміни латинською мовою:

A.

1. плазма лімфи;
2. плече хромосоми;
3. судини судин;
4. плазма крові;
5. губи рота;
6. головка сперматозоїда.

Б.

1. головна частина;
2. щільні частини;
3. бронхіальне дерево;
4. кора мозку (мозкова кора);
5. міжклітинні з'єднання;
6. волокнистий хрящ.

В.

1. ендокринна частина підшлункової залози;
2. слизова оболонка сечоводу;
3. стінка лівого шлуночку серця;
4. поверхневий шар ороговілого епітелію;
5. висхідна лімфатична судина.

2. Перекладіть гістологічні терміни українською мовою:

1. *junctio intercellularis simplex*;
2. *matrix mitochondrialis*;
3. *inclusiones cytoplasmicae*;
4. *pars interna*;
5. *partes maternae*;
6. *divisio cellularis*;
7. *corpus glandulare*;

8. nomina generalia;
9. corpus unipolare;
10. axis cellularis;
11. pes basalis;
12. liquor follicularis.

ІМЕННИКИ IV ТА V ВІДМІН

До IV відміни належать іменники чоловічого і середнього роду, що мають у родовому відмінку однини закінчення -us. У називному відмінку однини іменники чоловічого роду мають закінчення -us, а середнього роду – закінчення -u.

Напр.: sinus, us m – пазуха; cornu, us n – ріг.

Відмінкові закінчення

	<i>Sing.</i>		<i>Pl.</i>	
	m	n	m	n
<i>Nom.</i>	-us	-u	-us	-ua
<i>Gen.</i>	-us	-us	-um	-um

До V відміни належать іменники жіночого роду, які мають у родовому відмінку однини закінчення -es, а у називному відмінку – закінчення -ei.

Відмінкові закінчення

	<i>Sing.</i>	<i>Pl.</i>
<i>Nom.</i>	-es	-es
<i>Gen.</i>	-ei	-ērum

ЛЕКСИЧНИЙ МІНІМУМ

Іменники IV відміни:

apparatus, us m – апарат;

complexus, us m	–	поєднання;
ductus, us m	–	хід, прохід;
gustus, us m	–	смак;
nexus, us m	–	зв'язок;
plexus, us, m	–	сплетіння;
recessus, us m	–	кишеня;
sinus, us m	–	пазуха, синус;
textus, us m	–	тканина.

Іменники V відміни:

facies, ēi f	–	обличчя, поверхня;
superficies, ēi f	–	поверхня.

ВПРАВИ

1. Перекладіть гістологічні терміни латинською мовою:

A.

1. тканина;	4. клітини тканини;
2. апарати ;	5. кишеня лійки;
3. протоки;	6. волокна тканини.

B.

1. внутрішньоклітинний сітчастий апарат;
2. вивідний проток;
3. скелетні тканини;
4. кісткова тканина;
5. дотикове тільце;
6. зовнішня поверхня.

2. Перекладіть гістологічні терміни українською мовою:

1. ductus secretorius;
2. ductus striati;
3. textus connectivus;

4. cellulae textus connective;
5. textus cartilaginus;
6. plexus vascularis submucosus;
7. ampulla ductus deferentis;
8. sinus venosus;
9. apparatus digestorius;
10. textus sceletales;
11. epitheliocytus tactus.

***ВПРАВИ ДЛЯ ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО
ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ***

1. Перекладіть гістологічні терміни латинською мовою:

1. фіброзна оболонка ока;
2. мозочкові клубочки;
3. молекулярна платівка;
4. рогівка;
5. задній епітелій;
6. власна речовина рогівки;
7. волокна кришталика;
8. передній епітелій райдужки;
9. м'яз, що звужує зіницю;
10. внутрішній ядерний шар сітківки;
11. гліюцити гангліїв;
12. орган смаку;
13. смакові пори;
14. базальні епітеліоцити;
15. церумінозні залози.

2. Перекладіть гістологічні терміни українською мовою:

1. ligamentum spirale;
2. organum vestibule cochleare;

3. porus gustatorius;
4. processus ciliares;
5. stratum plexiforme internum;
6. stratum neurofibrarum;
7. cellulae neurosensoriae olfactoriae;
8. fila olfactoria;
9. musculus dilatatus papillae;
10. laminae choriocapillares;
11. epitheliocyti sensorii pilosi externi;
12. neuronum fusiforme horizontale;
13. corbis neurofibrarum;
14. complexus basalis;
15. stratum internum limitans.

ДОДАТКИ

Додаток I

БАЗОВИЙ ДОВІДНИК З ФОНЕТИКИ ТА ГРАМАТИКИ

ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ

ФОНЕТИКА

Латинський алфавіт та вимова

Латинський алфавіт складається з 25 літер.

Латинський алфавіт

Написання	Назва	Вимова	Написання	Назва	Вимова
Aa	а	а	Nn	ен	н
Bb	бе	б	Oo	о	о
Cc	це	ц, к	Pp	пе	п
Dd	де	д	Qq	ку	к
Ee	е	е	Rr	ер	р
Ff	еф	ф	Ss	ес	с, з
Gg	ге	г (укр.)	Tt	те	т
Hh	га	г	Uu	у	у
Ii	і	і	Vv	ве	в
Jj	йота	й	Xx	ікс	кс
Kk	ка	к	Yy	іпсилон	і
Ll	ель	л	Zz	зета	з
Mm	ем	м			

У латинській клінічній термінології з великої літери пишуть власні назви, назви лікарських засобів та рослин, виражених іменниками: *Botalovi ductus* – боталова протока; *solutio Synestrolis*; *tinctura Valerianae aetherea*.

Класифікація звуків

Звуки латинської мови поділяються на:

- голосні: а, е, і, о, у, у;

- приголосні: b, c, d, f, g, h, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z;
- напівголосну: j .

Окрім алфавітних голосних в латинській мові існують дифтонги: ae, oe, au, eu.

Вимова голосних та дифтонгів

A, o, u – вимовляються як відповідні українські голосні А, О, У.

E, e – вимовляється як українська Е. Напр.: vertebra [вертебра] – хребець.

I, i – промовляється як українська І. Напр.: fibra [фібра] – волокно, internus [інтернус] – внутрішній.

Y, y – зустрічається лише у словах грецького походження та передає звук [i]. Напр.: hydor [гідор] – вода, symptoma [сімптома] – симптом.

Дифтонги

ae – вимовляється як український звук [e]. Напр.: aegrotus [егротус] – хворий.

oe – вимовляється як [йо]. Напр.: ameba [амьоба] – амеба. Якщо надголосною е є двокрапка, то дифтонги читаються ae та oe читаються окремо.

au – вимовляється як українське [ау]. Напр.: cauda [кауда] – хвіст.

eu – вимовляється як українське [еу]. Напр.: Eustachii tuba [еустахії труба] – евстахієва труба.

Особливості вимови приголосних та буквосполучень

C, c – вимовляється як звук [ц], перед голосними e, i, u та дифтонгами ae та oe. Напр.: cerebrum [церебрум] – головний мозок.

Перед голосними a, o, u, приголосними та в кінці слова c вимовляється як [к]. Напр.: oculus [окулус] – око.

K, k – вимовляється як звук [к], зустрічається рідко, у словах нелатинського походження. Напр.: Kalium [каліум] – калій.

Q, q – зустрічається лише у сполучі з голосною u, qu вимовляється як [кв]. Напр.: aqua [аква] – вода.

H, h – вимовляється як український звук [г], або німецький h (у слові haben). Напр.: homo [гомо] – людина.

L, l – вимовляється м'яко, як [ль]. Напр.: cellula [целлюла] – клітина.

S, s – вимовляється як звук [с], але в позиції між голосними або голосною та приголосною n або m, s вимовляють як звук [з]. Напр.: bursa [бурса] – сумка, ansa [анза] – петля.

Z, z – зустрічають у словах грецького походження та вимовляють як [з]. Напр.: zoon [зоон] – тварина. У словах негрецького походження вимовляють як [ц]. Напр.: Zincum [цинкум] – цинк.

V, v – вимовляється як звук [в]. Напр.: ventriculus [вентрикулюс] – шлуночок.

X, x – вимовляється як звук [кс] (між голосними часто як [кз]). Напр.: externus [екстернус] – поверхневий, exitus [екзітус] – вихід.

Вимова буквосполучень

Ngu – перед голосними вимовляється як [нгв]. Напр.: lingua [лінгва] – язик, lingula [лінгуля] – язичок.

Ti – перед голосною читається як [ці]. Напр.: substantia [субстанція] – речовина.

Примітка: після s, x ti читається як [ті]: ostium [остіум] – отвір.

Диграфи ch, ph, th, rh є лише у словах грецького походження.

Ch вимовляється як [х]. Напр.: chirurgus [хірургус] – хірург.

Ph вимовляється як [ф]. Напр.: pharynx [фарінкс] – глотка.

Th вимовляється як [т]. Напр.: thalamus [талямус] – таламус.

Rh вимовляється як [р]. Напр.: rhomboideus [ромбоїдеус] – ромбоподібний.

Довгота та короткість складу. Наголос.

Наголос у латинській мові залежить від довжини складу. Лічба складів починається з кінця слова. Наголос припадає тільки на 2-й або 3-й від кінця слова склад. На 2-й – якщо він довгий, на 3-й – якщо він короткий.

У двоскладних словах наголос падає виключно на на 2-й склад.
Напр.: cito – швидко.

Склад вважається довгим:

- усі дифтонги довгі. (Напр.: Amœba – амеба);
- якщо за голосною, що утворює склад, стоять дві або більше приголосних, а також літери x або z. (Напр.: reflexus – рефлекс).

Виняток: якщо за голосною стоять сполуки приголосних b, c, d, p, t з літерами l або r, то склад вважається коротким. Диграфи ch, ph, th, rh не утворюють довгих складів. (Напр.: palpebra – віко, choledochus – жовчний).

Склад вважають коротким, якщо за голосною складу є ще одна голосна, або літера h. Напр.: folium – лист.

У прикметників грецького походження з суфіксом ide наголос припадає на 3-й склад. Напр.: xiphoideus – мечовидний.

Якщо за голосною складу є приголосна літера, у такому випадку склад може бути довгим або коротким (за характером), і над голосною другого складу від кінця з'являється знак довготи (-) або короткості (~). Напр.: medicus – лікар, collega – товариш по професії.

Суфікси іменників -in, -it, -ur і суфікси прикметників -al, -ar, -at, -os та ін. – довгі, на них завжди припадає наголос. Напр.: ulnaris – ліктювий, nervosus – нервовий.

Суфікси -ul, -ol, -cul, -il – завжди короткі. Напр.: cellula – клітинка, cuticula – шкірка.

ГРАМАТИКА

ІМЕННИК

У латинській мові іменник має два числа:

однина – numerus singularis (Sing.);

множина – numerus pluralis (Plur.)

Іменник має три роди:

чоловічий рід – genus masculinum (m);

жіночий рід – genus femininum (f);

середній рід – genus neutrum (n).

В латинській мові шість відмінків:

Nominativus (Nom.) – називний (Хто? Що?);

Genetivus (Gen.) – родовий (Кого? Чого?);

Dativus (Dat.) – давальний (Кому? Чому?);

Accusativus (Acc.) – знахідний (Кого? Що?);

Ablativus (Abl.) – орудний (Ким? Чим?).

Останній відмінок – **Vocativus (кличний)** використовується лише при звертанні.

Медико-біологічна термінологія в основному базується на двох відмінках: **Nominativus** та **Genetivus**.

У словниках іменник записують так: **costa, ae f**, тобто: **Nom. Sing. – costa**, закінчення **Gen. Sing. – ae**, та рід – **f**. Таку форму запису називають словниковою формою іменника, оскільки вона дає повну характеристику іменника. Тому вивчати іменники необхідно виключно у словниковій формі.

В латинській мові 5 відмін. Відміну іменника визначають за закінченням **Gen. Sing.**, що є у словниковій формі.

Відміна	Закінчення Gen. Sing.	Приклад
I	-ae	ala, ae f – крило
II	-i	rectum, i n – пряма кишка
III	-is	cor, cordis n – серце
IV	-us	processus, us m – відросток
V	-ei	superficies, ei f – поверхня

I відміна

До першої відміни належать іменники жіночого роду, які в **Gen. Sing.** закінчуються на **-ae**, у **Nom. Sing.** вони закінчуються на **-a**: **ala, ae f** – крило, **vertebra, ae f** – хребець, а також іменники по значенню чоловічого роду – **collega, ae m** – товариш по професії.

Зразок відмінювання

Відмінок	Singularis	Pluralis
Nom.	al – a	al – ae
Gen.	al – ae	al – ārum
Dat.	al – ae	al – is
Acc.	al – am	al – as
Abl.	al – ā	al – is

II відміна

До другої відміни належать іменники чоловічого та середнього родів, котрі в **Gen. Sing** закінчуються на **-i**; у **Nom. Sing.** чоловічий рід закінчується на **-us** або **-er**, а середній на **-um** або **-on** (грецьке закінчення).

Напр.: **nervus, i m** – нерв, **magister, tri m** – викладач, **tuberculum, i n** – горбок.

Іменники чоловічого роду II-ї відміни

Зразок відмінювання іменників чоловічого роду з закінченням -us:

Відмінок	Singularis	Pluralis
Nom.	nervus – us	nerv – i
Gen.	nerv – i	nerv – ōrum
Dat.	nerv – o	nerv – is
Acc.	nerv – um	nerv – os
Abl.	nerv – o	nerv – is

Зразок відмінювання іменників чоловічого роду з закінченням -er:

Відмінок	Singularis	Pluralis
Nom.	magist – er	magistr – i
Gen.	magistr – i	magistr – ōrum
Dat.	magistr – o	magistr – is
Acc.	magistr – um	magistr – os
Abl.	magistr – o	magistr – is

Іменники середнього роду II відміни

Усі частини мови середнього роду відмінюються з такими особливостями:

- Nom. Sing. та Acc. Sing. мають однакову форму (напр.: в укр.– називний відмінок – **вікно**, та знахідний відмінок – **вікно**);
- Nom. Plur. та Acc. Plur. мають однакову форму та закінчення **-a**(напр.: в укр. Називний відмінок множини – **вікна**, знахідний відмінок множини – **вікна**).

Зразок відмінювання іменників II відміни середнього роду на –um:

Відмінок	Singularis	Pluralis
Nom.	tubercul – um	tubercul – a
Gen.	tubercul – i	tubercul – ōrum
Dat.	tubercul – o	tubercul – is
Acc.	tubercul – um	tubercul – a
Abl.	tubercul – o	tubercul – is

Прикметники I та II відміни (1 група прикметників)

В латинській мові прикметники поділяються на дві групи за їх належністю до відмінювання: прикметники I-II відміни та прикметники III відміни. Прикметники I-II відміни мають три родових закінчення: в ч.р. вони закінчуються на -us або -er; в жіночому на -a; у середньому на -um.

Напр.: xiphoideus, xiphoidea, xiphoideum – мечоподібний;
sinister, sinistra, sinistrum – лівий.

Словникова форма прикметників скорочена: xiphoideus, a, um; sinister, tra, trum. Жіночий рід цієї групи прикметників відмінюється за I відміною, а чоловічий та середній – за II відміною.

Іменники III відміни

До третьої відміни належать іменники чоловічого, жіночого та середнього родів, що в Gen. sing. закінчуються на -is. У Nom. Sing. кожен рід має цілу групу різних закінчень.

За відмінковим закінченням іменники III відміни поділяються на три типи: голосний, приголосний та змішаний.

Граматичну основу іменників III відміни визначають за формою родового відмінку, відкинувши закінчення -is.

Приклад	Nom. Sing.	Gen. Sing.	Грам. основа
cortex, icis, m – кора	cortex	cortic – is	cortic-
foramen, inis, n – отвір	foramen	foramin – is	foramin-

Іменники чоловічого роду та жіночого роду відмінюються однаково, а іменники середнього роду – за правилом середнього роду.

Необхідно розрізняти іменники рівноскладові (у Nom. та Gen. Sing. однакова кількість складів) та нерівноскладові (у Gen.Sing на один склад більше).

Відмінкові закінчення іменників III відміни

	Singularis			Pluralis		
	m	f	n	m	f	n
Nom.	різні	різні	різні	-es	-es	-a(ia)
Gen.	-is	-is	-is	-um (ium)	-um (ium)	-um (ium)
Dat.	-i	-i	-i	-ībus	-ībus	-ībus
Acc.	-em	-	Nom.	-es	-	-a(ia)
Abl.	-e(i)	-e(i)	-e(i)	-ībus	-ībus	-ībus

Примітка. У дужках таблиці наведені закінчення голосного та змішаного типів відмінювання.

Відмінювання іменників чоловічого роду III відміни

(Приголосний тип відмінювання)

До приголосного типу відмінювання належать іменники трьох родів, нерівноскладові, граматична основа яких закінчується на одну приголосну.

flos, floris m – квітка

Відмінок	Singularis	Pluralis
Nom.	flos	flor – es
Gen.	flor – is	flor – um
Dat.	flor – i	flor – ībus
Acc.	flor – em	flor – es
Abl.	flor – e	flor – ībus

Відмінювання іменників жіночого роду III відміни

(Приголосний тип відмінювання)

radix, icis f – корінь

Відмінок	Singularis	Pluralis
Nom.	radix	radic – es
Gen.	radic – is	radic – um
Dat.	radic – i	radic – ĩbus
Acc.	radic – em	radic – es
Abl.	radic – e	radic – ĩbus

Відмінювання іменників середнього роду III відміни

(Приголосний тип відмінювання)

crus, cruris n – нога, ніжка

Відмінок	Singularis	Pluralis
Nom.	crus	crur – a
Gen.	crur – is	crur – um
Dat.	crur – i	crur – ĩbus
Acc.	crus	crur – a
Abl.	crur – e	crur – ĩbus

Голосний та змішаний типи іменників III відміни

За голосним типом III відміни відмінюються іменники середнього роду з закінченнями в Nom. Sing. -e, -al, ar.

Напр.: calcar, aris n – шпора;

rete, is n – сітка.

На відміну від відмінкових закінчень приголосного типу у іменників, що відмінюються по голосному типу, є такі особливості:

Abl. Sing. -**i** (замість -e);

Gen. Plur -**ium** (замість -um);

Nom., Acc. Plur **-ia** (замість -a).

Rete, is n – сітка

Відмінок	Singularis	Pluralis
Nom.	rete	ret – ia
Gen.	ret – is	ret – ium
Dat.	ret – i	ret – ĩbus
Acc.	rete	ret – ia
Abl.	ret – i	ret – ĩbus

За змішаним типом III відміни відмінюються:

- іменники жіночого роду рівноскладові з закінченням в Nom. Sing. -es, is; (tabes, is f – виснаження, auris, is f – вухо);
- іменники всіх родів, якщо їх основа закінчується на 2-3 приголосні: dens, dentis m – зуб, pars, partis f – частина, os, ossis n – кістка.
- іменники, що відмінюються за змішаним типом, мають у Gen. Plur. закінчення -ium, а в інших відмінках закінчення приголосного типу.

ЗРАЗКИ ВІДМІНЮВАННЯ

pars, partis f – частина

Відмінок	Singularis	Pluralis
Nom.	pars	part – es
Gen.	part – is	part – ium
Dat.	part – i	part – ĩbus
Acc.	part – em	part – es
Abl.	part – e	part – ĩbus

os, ossis n – кістка

Відмінок	Singularis	Pluralis
Nom.	os	oss – a
Gen.	oss–is	oss – ium
Dat.	oss – i	oss – ĩbus
Acc.	os	oss – a
Abl.	oss – e	oss – ĩbus

Іменники IV відміни

До IV відміни належать іменники чоловічого та середнього роду із закінченням Gen.Sing. -us у Nom.Sing. чоловічий рід -us, середній рід -u.

Напр.: processus,us m – відросток;

cornu,us n – ріг.

Відмінок	Singularis	Pluralis
Nom.	processus	process – us
Gen.	process – us	process – uum
Dat.	process – ui	process – ĩbus
Acc.	process – us	process – us
Abl.	process – u	process – ĩbus

Відмінок	Singularis	Pluralis
Nom.	cornu	corn – ua
Gen.	corn – us	corn – uum
Dat.	corn – ui	corn – ĩbus
Acc.	corn – u	corn – ua
Abl.	corn – u	corn – ĩbus

Іменники V відміни

До п'ятої відміни належать іменники жіночого роду із закінченням у
Nom. Sing. -es, Gen. Sing. -ei

Напр.: *facies, ēi f* – обличчя, поверхня;

species, ēi f – вид, сорт;

superficies, ēi f – верхня сторона, поверхня.

Відмінок	Singularis	Pluralis
Nom.	faci – es	faci – es
Gen.	faci – ēi	faci – ērum
Dat.	faci – ēi	faci – ēbus
Acc.	faci – em	faci – es
Abl.	faci – e	faci – ēbus

ПРИЙМЕННИКИ

Латинські прийменники використовують тільки з двома відмінками:
знахідним (Acc.) та аблативом (Abl.).

Прийменники з аблативом (Abl.)	Прийменники зі знахідним відмінком (Acc.)
A, ab – від, з	Ad – при, до, для
De – про	Per – через
Cum – з	Contra – проти
Ex, e – із	Ante – перед
Sine – без	Juxta – біля
Pro, prae – для	Post – після

Прийменники *in, sub* можуть використовуватись з обома відмінками,
вибір відмінку залежить виключно від запитання.

Куди? – Acc.;

Де? В чому? – Abl. $\left\{ \begin{array}{l} in(B, Na) \\ sub (Pi_a) \end{array} \right.$

ДІЄСЛОВА

Латинські дієслова поділяються на 4 дієвідміни. Належність до дієвідміни можна визначити за останньою літерою інфінітиву:

Дієвідміна	Закінчення основи
1	-ā
2	-ē
3	приголосна літера або -ŷ
4	-ī

Примітка.

1. Якщо передостання літера **ĕ** (коротка), в основу ця буква не входить.

2. Усі латинські дієслова в інфінітиві мають закінчення **-re**. Основа дієслів визначається за зразком: Повна форма інфінітиву без закінчення – **re**

Напр.: **sterilisāre** (стерилізувати) – основа **sterilisā** – (дієслово I дієвідміни, за закінченням основи **-ā**);

dividĕre (ділити) – основа **divid** – (-ĕ не входить в основу, дієслово III дієвідміни, за закінченням основи на **приголосну літеру**)

Вміння визначати основу та належність до дієвідміни важливе для утворення різноманітних дієслівних форм.

Утворення наказового способу дії.

Modus imperativus

Як в українській, так і в латинській мовах наказовий спосіб має два види:

1 вид – II особа, одн. (напр.: пиши!);

2 вид – II особа, множ. (напр.: пишiть!).

У латинській мові види форми наказового способу утворюються за правилами:

Для дієслів 1, 2 та 4 дієвідміни

Одн. = **основа дієслова**

Множ. = **основа + -te**

Signāre (1) – Signa! – познач!

Позначати – Signate! – позначте!

Для дієслів 3 дієвідміни

Одн. = **основа + -e**

Множ. = **основа + i + -te**

Dividēre (3) – Divide! – розділи!

Ділити – Dividite! – розділіть!

Дієслова наказового способу використовуються в рецептах.

Утворення форм теперішнього часу (пасивний та активний стан)

Praesens indicative active et passive

Особові закінчення дієслів в теперішньому часі

Активний стан

	Однина	Множина
1 особа	-o	-mus
2 особа	-s	-tis
3 особа	-t	-nt

Пасивний стан

	Однина	Множина
1 особа	-or	-mus
2 особа	-ris	-mini
3 особа	-tur	-ntur

Особові форми латинських дієслів в теперішньому часі утворюються приєднанням особових закінчень до основи інфінітиву за правилами:

Дієслова 1 та 2 дієвідміни

Одн. = **основа + особове закінчення.**

Множ. = **основа + особове закінчення.**

Наприклад: dare – видавати

Активний стан

Одн. Dat – він видає.

Мн. Dantur – вони видаються.

Пасивний стан

Одн. Datur – воно видається.

Множ. Dantur – вони видаються.

Дієслова 3 дієвідміни

Одн. = **основа + i + особове закінчення.**

Множ. = **основа + u + особове закінчення.**

Наприклад: solvere – розчинити

Активний стан

Одн. Solvit – він розчиняє.

Множ. Solvunt – вони розчиняють.

Пасивний стан

Одн. Solvitur – воно розчиняється.

Множ. Solvuntur – вони розчиняються.

Дієслова 4 дієвідміни

Одн. = **основа + особове закінчення.**

Множ. = **основа + u + особове закінчення.**

Наприклад: linire – намазувати

Активний стан

Одн. Linit – він намазує.

Множ. Liniunt – вони намазують.

Пасивний стан

Одн. *Linītur* – воно намазується.

Множ. *Liniuntur* – вони намазуються.

ЧИСЛІВНИКИ

Числівники латинської мови поділяються на кількісні, порядкові, роздільні (відповідають на питання: по скільки?) та числівники-прислівники (відповідають на питання: скільки разів?).

Нижче наведено таблицю порядкових та кількісних числівників.

Кількісні числівники відповідають на питання: скільки?

Порядкові числівники відповідають на питання: котрий?

Таблиця числівників

	Кількісні числівники	Порядкові числівники
1	Unus, a, um	Primus, a, um – перший
2	Duo, duae, duo	Secundus, a, um – другий
3	Tres, tria	Tertius, a, um – третій
4	Quattuor	Quartus, a, um – четвертий
5	Quinque	Quintus, a, um – п'ятий
6	Sex	Sextus, a, um – шостий
7	Septem	Septimus, a, um – сьомий
8	Octo	Octavus, a, um – восьмий
9	Novem	Nonus, a, um – дев'ятий
10	Decem	Decimus, a, um – десятий
11	Undecim	Undecimus, a, um – одинадцятий
12	Duodecim	Duodecimus, a, um – дванадцятий

20 viginti – двадцять.
30 trigina – тридцять.
40 quadraginta – сорок.
50 quinquaginta – п'ятдесят.
60 sexaginta – шістдесят.
70 septuaginta – сімдесят.
80 octoginta – вісімдесят.
90 nonaginta – дев'яносто.
100 centum – сто.
1000 mille – тисяча .

Під час оформлення рецептів використовують так звані прислівникові числівники, що відповідають на питання: скільки разів?

Запам'ятайте числівники: **bis** – двічі та **ter** – тричі.

НАЙПОШИРЕНІШІ ГРЕЦЬКІ ПРЕФІКСИ

Грецький префікс	Значення префіксу	Приклад
A-, AN-	відсутність (не, без)	<p><u>atrophia, ae f</u> – відсутність трофіки.</p> <p>NB! Запам'ятайте: <u>asphyxia, ae f</u> (a + sphugmos пульс).</p> <p>Асфіксія – ядуха, важкий розлад дихання та кровообігу до повної їх зупинки як наслідок нестачі чи відсутності кисню.</p>
ANA-	відновлення	<p><u>anamnesis, is f</u> – анамнез – сукупність довідок, що отримують під час медичного огляду шляхом опитування самого обстежуваного або знаючих його осіб.</p> <p><u>anabiosis, is f</u> – анабіоз – оживлення, стан організму, що характеризується зворотнім практично повним закінченням життєдіяльності при відсутності видимих зовнішніх проявів життя.</p>
AUTO-	сам, само	<p><u>autoplastica, ae f</u> – автопластика – метод відновлюваної хірургії власними тканинами.</p> <p><u>autointoxicatio, onis f</u> – аутоінтоксикація – отруєння організму утворюваними у ньому отруйними речовинами.</p>

CATA-	напрямок дії зверху вниз	<u>catamnesis, is f</u> – катамнез – історія стану хворого після закінчення лікування або виписки його із лікарні. <u>cataracta, ae f</u> – катаракта – (грец. водоспад) – часткове або повне помутніння речовини або капсули кришталика.
DYS-	порушення функції, розлад	<u>dysenteria, ae f</u> (dys+enteron – кишківник) – інфекційне захворювання, пов'язане із розладом кишківника – дизентерія.
ENDO-	всередині	<u>endocarditis, idis f</u> – ендокардит, запалення ендокарду. <u>endogenus, a, um</u> – ендогенний, що виникає всередині організму.
EPI-	над	<u>epidermolysis, is f</u> – епідермоліз – відшарування епідермісу. <u>epidemia, ae f</u> – епідемія – рівень захворювань певною інфекційною хворобою, що суттєво перевищує звичайну кількість хворих.
EU-	правильний	<u>euproteinaemia, ae f</u> – еупротейнемія – нормальний стан основних груп білків в плазмі крові. <u>eupnoë, es f</u> – еупное – нормальне дихання. <u>eurhythmia, ae f</u> – еуритмія – правильний ритм.
HYPER-	підвищення норми	<u>hyperaemia, ae f</u> (hyper + haema – кров)

		– місцеве переповнення кров'ю.
HYPO-	зменшення норми	<u>hypoxia, ae f</u> (hypo + oxy – кислий) – гіпоксія, киснева недостатність в тканинах.
MESO-	середній (в назвах брижок)	<u>mesogastrium, i n</u> – брижа шлунку.
META-	переміщення	<u>metastasis, is f</u> (metastasis – стан) – метастаз – переміщення хворобливого початку по крові та лімфі в інші місця.
MONO-	один	<u>Monoplegia, ae f</u> – параліч однієї кінцівки, одного м'яза або однієї групи м'язів.
OLIG-	мало	<u>oliguria, ae f</u> – олігурія – незначне виділення сечі. <u>oligophrenia, ae, f</u> – олігофренія – слабкий розум, психічна (головним чином, розумова) недорозвиненість.
PARA-	1. схожість	<u>1) paratyphus, i m</u> (para + typhus – тиф) – паратиф – хвороба, викликана паратифозними бактеріями (типу А, В, С), схожі з легкою формою черевного тифу.
PARA-	2. навколо, поряд	<u>2) parametritis, idis f</u> – параметрит, запалення навколوماتочної сполучної тканини.
PERI -	навколо, з усіх сторін	<u>perineuritis, idis, f</u> – періневрит, запалення сполучної оболонки нерву.
POLY-	багато	<u>polydactilia, ae, f</u> – полідактилія, багатопалість, аномалія розвитку:

		<p>шість та більше пальців на руці або нозі.</p> <p><u>NB! policlinica</u> (від грец. polis – місто + klinike – мистецтво лікування) – поліклініка – багатопрофільна лікувально-профілактична установа, що оказує медичну допомогу приходящим хворим та на дому.</p>
SYN- / SYM-	сполучення, зв'язок	<p><u>syndactilia, ae f</u> – зрощення пальців.</p> <p><u>syndromum, i m</u> – сукупність симптомів, поєднаних загальним патогенезом.</p>

**ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
ГРЕЦЬКИХ/ЛАТИНСЬКИХ СУФІКСІВ ПРИКМЕТНИКІВ**

Латинський або грецький суфікс	Значення та орфографія українською	Приклад
-ISMUS, i m	-ІЗМ незапальний процес, назви сіндромів	<u>botulismus, i m</u> ботулізм, отруєння ковбасою. <u>nanismus, i m</u> – нанізм, синдром, що характеризується вкрай малим зрістом.
-ITIS, idis f	-ІТ запалення	<u>appendicitis, idis f</u> – апендіцит, запалення апендіксу.
-OMA, atis n	-ОМА пухлина	<u>sarcoma, atis n</u> – саркома, злоякісна пухлина.
-OSIS, is f	-ОЗ незапальне захворювання постійного характеру, часто пов'язане з перевищенням норми	<u>sclerosis, is f</u> – склероз, затвердіння. <u>leucocytosis, is f</u> – лейкоцитоз, збільшення кількості лейкоцитів крові.
-IASIS, is f	-ІАЗ назви хвороб незапального характеру, ознаки хвороб	<u>distichiasis, is f</u> – дистіхіаз, розміщення вій в два ряди.
-TIO, onis f	-ЦІЯ процес дії	<u>curatio, onis f</u> – курація, лікування.

ЛАТИНСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК

А

abdominalis, e – черевний
adventitialis, e – поверхневий, зовнішній
acusticus, a, um – слуховий
adiposus, a, um – жировий
albus, a, um – білий
alveolus, i m – альвеола, зубна комірка
ampulla, ae f – ампула
anaemia, ae f – анемія
anaesthesia, ae f – анестезія, відсутність чутливості
anastomosis, is f – анастомоз, з'єднання
anterior, ius – передній
aorta, ae f – аорта
apex, apicis m – верхівка
appendix, icis f – апендикс, червоподібний відросток
arbor, oris f – древо, дерево
arteria, ae, f – артерія
arteriola, ae f – артеріола
articulatio, onis f – суглоб
articularis, e – суглобовий
atypicus, a, um – атиповий
axonema, atis n – аксонема, цитолема аксона
azurophilicus, a, um – азурофільний
auris, is, f – вухо

В

basis, is f – основа
basalis, e – базальний, той, що стосується основи
basophilicus, a, um – базофільний

bucca, ae f – щока
buccalis, e – щічний
bulbus, i m – цибулина, очне яблуко
bursa, ae f – сумка
bronchialis, e – бронхіальний,
bronchus, i m – бронх

C

caecum, i n – сліпа кишка
caementum, i n –цемент
capillus, i m – волосина
capillaris, e – капілярний
capsula, ae f – капсула
capsularis, e – капсулярний
caput, itis n –голова
caries, ei f – карієс
cartilago, inis f – хрящ
cavitas, atis f – порожнина
cavus, a, um – порожній
cellula, ae f – клітина, комірка
cellularis, e – клітинний
cerebrum, i n – головний мозок
cervicalis, e – шийний
cervix, icis f – шия, шийка
cisterna, ae f – цистерна
circumflexus, a, um – огинаючий
ciliaris, e – війковий
colon, i n – ободова кишка
conjungens, ntis – з'єднувальний
communicans, antis – сполучний
communis, e – загальній

compactus, a, um – щільний
compositus, a, um – складний
concha, ae f – раковина
cor, cordis n – серце
cornu, us n – ріг
corona, ae f – коронка
cranialis, e – черепний
cranium, i n – череп
crista, ae f – гребінь
cutis, is f – шкіра
cutaneus, a, um – шкірний
cerebralis, e – мозковий, церебральний, той, що стосується великого мозку
circumferentialis, e – навколишній
columnaris, e – стовпчастий
compactus, a, um – складний
cornificatus, a, um – роговий
corticalis, e – корковий
calyx, ucis m – чашка, чашечка

D

dens, dentis m – зуб
dens caninus – ікло
dens incisivus – різець
dens molaris – моляр, великий кутній
dens praemolars – премоляр, малий кутній
dens serotinus – зуб мудрості
defferens, ntis – вивідний
dexter, tra, trum – правий
digestorius, a, um – травний
descendens, entis – низхідний
dorsalis, e – дорзальний, спинний

ductus, us m – протока

duodenum, i n – дванадцятипала кишка

durus, a, um – твердий

E

ectoderma, atis n – зовнішній зародковий листок

elasticus, a, um – еластичний

embryon, i n – зародок, ембріон

eminentia, ae f – піднесення

enamelum, i n – емаль

endocrinus, a, um – ендокринний

encephalon, i n – головний мозок

enteron, i n – кишка

epicardium, i n – епікард (зовнішня оболонка серця)

epidermis, is f – епідерміс, зовнішній шар шкіри

erythrocytus, i m – еритроцит

endocardium, i n – ендокард (внутрішня оболонка серця)

endocrinologia, ae f – ендокринологія (наука про залози внутрішньої секреції)

endocrinocytus, i m – ендокриноцит

externus, a, um- зовнішній

F

facies, ēi f – поверхня

facialis, e –лицевий

fascia, ae f – фасція

felleus, a, um – жовчний

femina, ae f – жінка

femininus, a, um – жіночий

femoralis, e – стегновий

fibra, ae f – волокно

fibrilla, ae f – волоконце

fibrosus, a, um – фіброзний

flavus, a, um – жовчний

folliculus, i m – пухирець

fossa, ae f – ямка

fundus, i m – дно

functio, onis f – дія, функція, виконання, обов'язок

foetalis, e – плодовий

foetus, us m – плід

G

ganglion, i n – нервовий вузол

gaster, tris f – шлунок

gastricus, a, um – шлунковий

gyrus, i m – звивина

gingiva, ae f – ясна

glandula, ae f – залоза

graviditas, atis f – вагітність

gutta, a f – крапля

glomus, eris n – клубок (клубочок), гломус

griseus, a, um – сірий

H

haema, atis n – кров

hepar, atis n – печінка

hepaticus, a, um – печінковий

hereditarius, a, um – спадковий

hiatus, us m – щілина

homo, hominis m – людина

hypoglossus, a, um – під'язиковий

hypothalamus, i m – гіпоталамус

I

inclusio, onis f – включення

infantilis, e – дитячий

inferior, ius – нижній
intermedius, a, um – проміжний, середній
internus, a, m – внутрішній
intercellularis, e – міжклітинний
interosseus, a, um – міжкістковий
intestīnum, i n – кишка
iris, idis f – райдужна оболонка

J

jejunum, i n – порожня кишка
jugularis, e – яремний

L

labialis, e – губний
labium, i n – губа
lacrimalis, e – сльозовий
laevis, e – лисий
lacticus, a, um – молочний
lamina, ae f – пластинка
lamellaris, e – плівковий, пластинчастий
larynx, ngis f – гортань
lateralis, e – бічний
latus, a, um – широкий
laxus, a, um – пухкий
lens, lentis f – кришталік
ligamentum, i n – зв'язка
limitans, ntis – межуючий
lingualis, e – язиковий
liquor, oris m – рідина
lobus, i m – частка, доля
longus, a, um – довгий
lumbalis, e – поперековий

lympha, ae f – лімфа
lymphaticus, a, um – лімфатичний
lymphoideus, a, um – лімфоїдний

M

macula, ae f – пляма
major, majus – великий
mamma, ae f – грудна залоза
mandibularis, e – нижньощелепний
manus, us f – рука
marginalis, e – крайній
margo, inis m – край
mater, matris f – мозкова оболонка
matrix, icis f – ложе, основа
maxilla, ae f – верхня щелепа
medialis, e – медіальний
medius, a, um – середній
medulla spinalis – спинний мозок
membrana, ae f – мембрана
membranaceus, a, um – перетинчастий
metencephalon, i n – середній мозок
mitochondrialis, e – мітохондріальний
mitosis, is f – мітоз
mucosus, a, um – слизовий
muscularis, e – м'язовий
musculus, i m – м'яз
myelinatus, a, um – мієліновий
myeloideus, a, um – мієлоїдний

N

neuromuscularis, e – нервово-м'язовий
nasalis, e – носовий

nasus, i m – ніс
nervus, i m – нерв
nervosus, a, um – нервовий
nodus, i m – вузол
nucleus, i m – ядро
nuclearis, e – ядерний

O

oesophagus, i m – стравохід
oesophageus, a, um – стравохідний
oculus, i m – око
occludens, ntis – замкнутий
ophthalmicus, a, um – очний
opticus, a, um – зоровий
organum, i n – орган
os, oris n – рот
os, ossis n – кістка
ossificatio, onis, f – окостеніння, осифікація
osseus, a, um – кістковий

P

palatinus, a, um – піднебінний
palatum, i n – піднебіння
palpebra, ae f – повіко
pancreaticus, a, um – підшлунковий
par, paris – рівний, парний
paries, etis m – стінка
parietalis, e – тім'яний, пристінковий
parodontium, i n – пародонт
pars, partis f – частина
parvus, a, um – малий
periodontium, i n – періодонт

pectoralis, e – грудний
pellucidus, a, um – прозорий
penis, is m – статевий член
perforans, antis – пронизний, проколюючий
pericardium, i n – перикард, навколосерцева сумка
peritoneum, i n – очеревина
perivascularis, e – периваскулярний, навколосудинний
pharyngeus, a, um – глотковий
pharynx, ngis m – глотка
pia mater – м'яка мозкова оболонка
planum, a, um – плаский
plasma, atis n – плазма
plica, ae f – складка
plexus, ae f – сплетіння
posterior, ius – задній
portio, onis f – частина, відділ
primarius, a, um – первинний
processus, us m – відросток
pulmo, onis m – легеня
pulpa, ae f – пульпа
principalis, e – основний
proximalis, e – проксимальний, найближчий до тулуба

R

radicalis, e – радикальний
radix, icis f – корінь
ramus, i m – гілка
rectum, i n – пряма кишка
rectus, a, um – прямий
regio, onis f – ділянка
ren, renis m – нирка

renalis, e – нирковий
rete, is n – мережа, сітка
reticularis, e – ретикулярний
respiratorius, a, um – дихальний

S

sanguis, inis m – кров
semilunaris, e – напівмісяцевий
senilis, e – старечий
sensorius, a, um – чутливий
sensus, us m – відчуття
septum, i n – перетинка
sinister, tra, trum – лівий
sinus, us m – синус, порожнина
secretio, onis f – секреція
spatium, i n – простір
spina, ae f – ость, шип
spinalis, e – спинномозковий
spinosus, a, um – остистий
stadium, i n – стадія
subcutaneus, a, um – підшкірний
sublingualis, e – під'язиковий
squamosus, a, um – лускатий
submucosus, a, um – підслизовий
substantia, ae f – речовина
sudor, oris m – піт
sulcus, i m – борозна
superficialis, e – поверхневий
skeletalis, e – структурний
segmentonuclearis, e – сегментоядерний
simplex, icis – простий

soma, atis n – тіло

synapsis, is f – синапс, сполучення нервових клітини

synovialis, is n – синовіальний

systema, atis n – система

T

tendineus, a, um – сухожилковий

tendo, inis m – сухожилок

tensio, onis f – тиск, напруга

terminatio, onis f – кінець, закінчення

textus, us m – тканина

thalamus, i m – таламус

thoracicus, a, um – грудний

thorax, acis m – грудна клітина

thrombopenia, ae f – тромбопенія (недостатня кількість тромбоцитів у крові)

thrombocytosis, is f – тромбоцитоз (збільшена кількість тромбоцитів в крові)

thyroideus, a, um – щитоподібний

tonsilla, ae f – мигдалик

totalis, e – тотальний, повний

transversus, a, um – поперековий

transitionalis, e – проміжний, непостійний

tuba, ae f – труба

tuber, eris n – горб

tuberculum, i n – горбок

tunica, a f – оболонка

truncus, i m – ствол, стовбур

tympanum, i n – барабанна перетинка

U

unguentum, i n – ніготь

ureter, eris m – сечовід

urethra, ae f – сечовипускний канал

urinarius, a, um – сечовий
uterinus, a, um – матковий
uterus, i m – матка

V

vagina, ae f – піхва
vaginalis, e – вагінальний
valva, ae f – клапан
vas, vasis n – судина
vena, ae f – вена
venosus, a, um – венозний
venter, ntris m – черевце, черево, живіт
ventralis, e – вентральний
ventricularis, i m – шлуночковий
vertebra, ae f – хребець
vesica, ae f – міхур
vestibularis, e – вестибулярний, присінковий
vita, ae f – життя

X

xiphoideus, a, um – мечеподібний

Z

zona, ae f – зона
zygomaticus, a, um – виличний

УКРАЇНСЬКО-ЛАТИНСЬКИЙ СЛОВНИК

A

азурофільний – azurophilicus, a, um
аксонема, цитолема аксона – axonema, atis n
альвеола, зубна комірка – alveolus, i m
ампула – ampulla, ae f
анастомоз, з'єднання – anastomosis, is f
анемія – anaemia, ae f
анестезія, відсутність чутливості – anaesthesia, ae f
аорта – aorta, ae f
апендикс, гробакоподібний відросток – appendix, icis f
артеріола – arteriola, ae f
артерія – arteria, ae f
атиповий – atypicus, a, um

B

базальний – basalis, e
базофільний – basophilicus, a, um
барабанна перетинка – tympanum, i n
білий – adiposus, a, um
білий – albus, a, um
бічний – lateralis, e
борозна – sulcus, i m
бронх – bronchus, i m
бронхіальний – bronchialis, e

B

вагінальний – vaginalis, e
вагітність – graviditas, atis f
великий – major, majus
вена – vena, ae f

венозний – *venosus, a, um*
вентральний – *ventralis, e*
верхівка – *apex, apices m*
верхня щелепа – *maxilla, ae f*
вестибулярний, присінковий – *vestibularis, e*
виличний – *zygomaticus, a, um*
відросток – *processus, us m*
відчуття – *sensus, us m*
війковий – *ciliaris, e*
включення – *inclusio, onis f*
внутрішній – *internus, a, m*
волокно – *fibra, ae f*
волоконце – *fibrilla, ae f*
волосина – *capillus, i m*
вузол – *nodus, i m*

G

гілка – *ramus, i m*
гіпоталамус – *hypothalamus, i m*
глотка – *pharynx, ngis m*
глотковий – *pharyngeus, a, um*
голова – *caput, itis n*
головний мозок – *cerebrum, i n*
головний мозок – *encephalon, i n*
горб – *tuber, eris n*
горбик – *tuberculum, i n*
гортань – *larynx, ngis m*
гребінь – *crista, ae f*
грудна залоза – *mamma, ae f*
грудна клітина – *thorax, acis m*
грудний – *pectoralis, e*

грудний – throracicus, a, um

губа – labium, i n

губний – labialis, e

Д

дванадцятипала кишка – duodenum, i n

дерево, древо – arbor, oris f

дитячий – infantilis, e

ділянка – regio, onis f

дія, функція, виконання, обов'язок – functio, onis f

дно – fundus, i m

довгий – longus, a, um

дорзальний, спинний – dorsalis, e

Е

еластичний – elasticus, a, um

емаль – enamelum, i n

ендокард (внутрішня оболонка серця) – endocardium, i n

ендокринний – endocrinus, a, um

ендокринологія (наука про залози внутрішньої секреції) – endocrinologia, ae f

ендокриноцит – endocrinocytus, i m

епідерміс, зовнішній шар шкіри – epidermis, is f

епікард (зовнішня оболонка серця) – epicardium, i n

ерітроцит – erythrocytus, i m

Ж

життя – vita, ae f

жінка – femina, ae f

жіночий – femininus, a, um

жовчний – felleus, a, um

жовчний – flavus, a, um

З

з'єднувальний – conjungens, ntis

загальній – communis, e
задній – posterior, ius
залоза – glandula, ae f
залоза підшлункова – pancreas, atis n
замкнений – occludens, ntis
зародок, ембріон – embryon, i n
зв'язка – ligamentum, i n
звивина – gyrus, i m
зовнішній – externus, a, um
зовнішній зародковий листок – ectoderma, atis n
зона – zona, ae f
зоровий – opticus, a, um
зуб – dens, dentis m
зуб мудрості – dens serotinus

I

ікло – dens caninus

K

капілярний – capillaris, e
капсула – capsula, ae f
капсулярний – capsularis, e
карієс – caries, ei f
кишка – enteron, i n
кишка – intestinum, i n
кінець, закінчення – terminatio, onis f
кістка – os, ossis n
кістковий – osseus, a, um
клапан – valva, ae f
клітина, комірка – cellula, ae f
клітинний – cellularis, e
клубок (клубочок), гломус – glomus, eris n

корковий – corticalis, e
коронка – corona, ae f
корінь – radix, icis f
край – margo, inis m
крайній – marginalis, e
крапля – gutta, ae f
кришталік – lens, lentis f
кров – haema, atis n
кров – sanguis, inis m

L

легеня – pulmo, onis m
лицевий – facialis, e
лівий – sinister, tra, trum
лімфа – lympha, ae f
лімфатичний – lymphaticus, a um
лімфоїдний – lymphoideus, a, um
ложе – matrix, icis f
лускатий – squamosus, a, um
людина – homo, hominis m

M

м'яз – musculus, i m
м'язовий – muscularis, e
м'яка мозкова оболонка – pia mater
малий – parvus, a, um
матка – uterus, i m
матковий – uterinus, a, um
медіальний – medialis, e
межуючий – limitans, ntis
мембрана – membrana, ae f
мережа, сіть – rete, is n

мечеподібний – xiphoideus, a, um
мигдалик – tonsilla, ae f
мієліновий – myelinatus, a, um
міжкістковий – interosseus, a, um
міжклітинний – intercellularis, e
мітоз – mitosis, is f
мітохондріальний – mitochondrialis, e
міхур – vesica, ae f
мозкова оболонка – mater, matris f
мозковий, церебральний, стосується великого мозку – cerebralis, e
молочний – lacticus, a, um
моляр, великий кутній зуб – dens molaris

H

навколишній – circumferentialis, e
напівмісяцевий – semilunaris, e
нерв – nervus, i m
нервовий – nervosus, a, um
нервовий вузол – ganglion, i n
нижній – inferior, ius
нижньощелепний – mandibular, ae f
низхідний – descendens, entis
нирка – ren, renis m
нирковий – renalis, e
ніготь – unguentum, i n
ніс – nasus, i m
носовий – nasalis, e
ободова кишка – colon, i n
оболонка – tunica, ae f
огиначаючий – circumflexus, a, um
око – oculus, i m

окостеніння, осифікація – ossificatio, onis f
орган – organum, i n
основа – basis, is f
основний – principalis, e
остистий – spinosus, a, um
ость, шип – spina, ae f
очеревина – peritoneum, i n
очний – ophthalmicus, a, um

II

пародонт – paradontium, i n
первинний – primarius, a, um
передній – anterior, ius
перетинка – septum, i n
перетинчастий – membranaceus, a, um
периваскулярний, околосудинний – perivascularis, e
перикард, навколосерцева сумка – pericardium, i n
періодонт – periodontium, i n
печінка – hepar, atis n
печінковий – hepaticus, a, um
під'язиковий – hypoglossus, a, um
під'язиковий – sublingualis, e
підвищення – eminentia, ae f
піднебінний – palatinus, a, um
піднебіння – palatum, a, um
підслизовий – submucosus, a, m
підшкірний – subcutaneus, a, um
піт – sudor, oris m
піхва – vagina, ae f
плазма – plasma, atis n
плаский – planum, a, um

пластинка – lamina, ae f
плівковий, пластинчастий – lamellaris, e
плід – foetus, us m
плодовий – fetalis, e
пляма – macula, ae f
поверхневий – superficialis, e
поверхневий, зовнішній – adventitialis, e
поверхня – facies, ēi f
повіко – palpebra, ae f
поперековий – lumbalis, e
поперековий – transversus, a, um
порожнина – cavitas, atis f
порожній – cavus, a, um
порожня кишка – jejunum, i n
правий – dexter, tra, trum
премоляр, малий кутній – dens premolars
прозорий – pellucidus, a, um
проксимальний, найближчий до тулуба – proximalis, e
проміжний, непостійний – transitionalis, e
проміжний, середній – intermedius, a, um
пронизний, проколюючий – perforans, antis
простий – simplex, icis
простір – spatium, i n
протока – ductus, us m
пряма кишка – rectum, i n
прямий – rectus, a, um
пульпа – pulpa, ae f
пухирець – folliculus, i m
пухкий – laxus, a, m

P

радикальний – radicalis, e
райдужна оболонка – iris, idis f
раковина – concha, ae f
ретикулярний – reticularis, e
речовина – substantia, ae f
рівний, парний – par, paris
ріг – cornu, us n
рідина – liquor, oris m
різець – dens incisivus
роговий – cornificatus, a, um
рот – os, oris n

C

сегментоядерний – segmentonuclearis, e
секреція – secretio, onis f
середній – medius, a, um
середній мозок – metencephalon, i n
серце – cor, cordis n
сечевипускний канал – urethra, ae f
сечовий – urinarius, a, um
сечовід – ureter, eris m
синапс, сполучення нервових клітин – synapsis, is f
синовіальний – synovialis, e
синус, порожнина – sinus, us m
система – systema, atis n
сім'явивідний – deferens, ntis
сірий – griseus, a, um
складка – plica, ae f
складний – compactus, a, um
складний – compositus, a, um

слизовий – mucosus, a, um
сліпа кишка – caecum, i n
сльозовий – lacrimalis, e
спадковиць – hereditarius, a, um
спинний мозок – medulla spinalis
спинномозковий – spinalis, e
сплетіння – plexus, ae f
сполучний – communicans, antis
стадія – stadium, i n
старечий – senilis, e
статевий член – penis, is m
стегновий – femoralis, e
стінка – paries, etis m
стовпчастий – columnaris, e
стравохід – esophagus, i m
стравохідний – oesophageus, a, um
структурний – sceletalis, e
суглоб – articulatio, onis f
суглобовий – articularis, e
судина – vas, vasis n
сумка – bursa, ae f
сухожилковий – tendineus, a, um
сухожилок – tendo, inis m

T

таламус – thalamus, i m
твердий – durus, a, um
тиск, напруга – tension, onis f
тіло – soma, atis n
тім'яний, пристінковий – parietalis, e
тканина – textus, us m

тотальний, повний – *totalis*, е

травний – *digistorius*, а, um

тромбопенія (недостатня кількість тромбоцитів у крові) – *thrombopenia*, ае f

тромбоцитоз (збільшена кількість тромбоцитів в крові) – *thrombocytosis*, is f

труба – *tuba*, ае f

Ф

фасція – *fascia*, ае f

фіброзний – *fibrosus*, а, um

Х

хребець – *vertebra*, ае f

хрящ – *cartilago*, inis f

Ц

цемент – *caementum*, і n

цибулина, очне яблуко - *bulbus*, і m

цистерна – *cisterna*, ае f

Ч

частина – *pars*, partis f

частина, відділ – *portio*, onis f

частка, доля – *lobus*, і m

чашка, чашечка – *calyx*, ucis m

черевний – *abdominalis*, е

черевце, черево, живіт – *venter*, ntris m

череп – *cranium*, і n

черепний – *cranialis*, е

чутливий – *sensorius*, а, um

Ш

шийний – *cervicalis*, е

широкий – *latus*, а, um

шия, шийка – *cervix*, icis f

шкіра – *cutis*, is f

шкірний – cutaneus, a, um
шлунковий – gastricus, a, um
шлунок – gaster, tris f
щитоподібний – thyroideus, a, um

Щ

щілина – hiatus, us m
щільний – compactus, a, um
щічний – buccalis, e
щока – bucca, ae f

Я

ядерний – nuclearis, e
ядро – nucleus, i m
язиковий – lingualis, e
ямка – fossa, ae f
яремний – jugularis, e
ясна – gingiva, ae f

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна:

1. Гістологія, цитологія та ембріологія. Атлас = Histology, cytology and embryology = Гистология, цитология и эмбриология : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. - мед. ун-тів, ін-тів й акад. / О.Ю. Степаненко [та ін.]. – Київ : ВСВ “Медицина”, 2017. – 152 с.
2. Гістологія, цитологія та ембріологія : навч. посіб. для студ. вищих мед. навч. закл. IV рівня акредитації : у 3 кн. Кн. 3. Ч. 2: Спеціальна гістологія та ембріологія внутрішніх органів / Е.Ф. Барінов [та ін.] ; за ред.: І.В. Барінова, Ю.Б. Чайковського. – Київ : Медицина, 2013. – 472 с.
3. Гістологія, цитологія та ембріологія. У 3-х кн. : навч. посіб. / Е.Ф. Барінов [та ін.] ; за ред.: Е.Ф. Барінова, Ю.Б. Чайковського. – 4-е вид., перероб. і доп. – Київ : ВСВ Медицина, 2010. – Кн. 1 : Цитологія і загальна ембріологія. – 216 с.
4. Ключко С.С. Гістологія, цитологія та ембріологія : навч.-метод. посіб. для практич. занять студ. 1-2 курсу мед. ф-тів / С.С. Ключко, В.М. Євтушенко, О.В. Федосєєва. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2015. – 119 с.
5. Латинский язык и основы медицинский терминологии : учеб. для мед. учеб. заведений III – IV уровней аккред.] / Л.Ю.Смольская, П.А. Содомора, Дз.Ю. Коваль-Гнатив и др.] ; под.общей ред. Л.Ю. Смольской. – К. : ВСИ “Медицина”, 2015. – 456 с.
6. Латинська мова та основи медичної термінології : нац. підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. / Л. Ю. Смольська [та ін.] ; за ред. Л. Ю. Смольської. – 3-тє вид., переробл. и допов. – Київ : Медицина, 2016. – 472 с.
7. Латинська мова та основи медичної термінології : навч. посіб. для студ. I курсу мед. ф-тів / уклад. : А.К. Куліченко, Ю.С. Скрипник, І.О. Хітрова. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2015. – 275 с.
8. Латинська мова: методичний посібник для викладачів / Т.В. Тітієвська, О.О. Хабарова, Ю.С. Скрипник. – Запоріжжя, 2015. – 115 с.
9. Латинська мова. Модуль I : зб. тестових завдань для студентів мед. ф-тів / Т.В. Тітієвська, М.Є. Мартянова, Ю.С. Скрипник, О.О. Хабарова. – Запоріжжя, 2016. – 76 с.

10. Латинська мова. Модуль 2 : зб. тестових завдань для студентів мед. ф-тів / Т.В. Тітієвська, Ю.С. Скрипник, О.О. Хабарова. – Запоріжжя, 2016. – 83 с.
11. Методичні рекомендації для організації самостійної та індивідуальної позааудиторної роботи студентів “Гістологія внутрішніх органів” / В.К. Сирцов [та ін.]. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2016. – 80 с.
12. Практикум за латинської мови. Частина І. Анатомічна термінологія : для студентів І курсу медичних факультетів / уклад. : А.К. Куліченко, Ю.С. Скрипник, І.О. Хітрова. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2014. – 208 с.
13. Практикум за латинської мови в таблицях і вправах : для студентів І курсу медичних та фармацевтичних факультетів / уклад. : А.К. Куліченко, Ю.С. Скрипник, І.О. Хітрова. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2014. – 106 с.
14. Світлична Є.І. Латинська мова : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Є.І. Світлична, І.О. Толлок. – Х. : Вид-во НФаУ : Золоті сторінки, 2004. – 404 с.
15. Чайковський Ю.Б. Гістологія, цитологія та ембріологія : атлас для самост. роботи студ. / Ю.Б. Чайковський, Л.М. Сокурєнко ; за ред. Л.М. Сокурєнка. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2006. – 152 с.

Додаткова:

1. Беляєва О. Латинська мова з основами рецептури і клінічної термінології : навч. посібн. для студ. вищ. мед. навч. закл. / О. Беляєва, І. Сологор. – К. : ВСВ “Медицина”, 2011. – 256 с.
2. Гістологія. Цитологія. Ембріологія : нац. підруч. для студ. ВНЗ МОЗ України / [О.Д. Луцик, Ю.Б. Чайковський, Е.Ф. Барінов та ін.] ; за ред. О.Д. Луцика, Ю.Б. Чайковського. – Вінниця : Нова Книга, 2018. – 591 с.
3. Закалюжний М.М. Посібник з анатомічної і клінічної термінології : навч. посіб. для студентів, інтернів мед. ін-тів та курсантів ін-тів удосконалення лікарів / М. М. Закалюжний, М. А. Андрейчин. – К. : Здоров'я, 1993. – 223 с.
4. Козовик І.Я. Латинська мова : підручник для студ. мед. вузів / І.Я. Козовик, Л.Д. Шипайло. – 2-е вид., перероб. – К. : Вища школа, 1993. – 243 с.